

Окремі особливості мовленнєвого портрету осіб з наркотичною залежністю

Савельєва Ірина Валеріївна

Старший викладач Херсонського
факультету Одеського державного
університету внутрішніх справ, аспірант
кафедри галузевого права Херсонського
державного університету

ORCID ID 0000-0001-5653-7673

Науковий керівник д.ю.н., професор
Стратонов Василь Миколайович

В останні роки спостерігається тенденція неухильного зростання кількості осіб, що вживають наркотики та психотропні речовини. Прямо пропорційно збільшується число наркозалежних осіб, які в тій чи іншій мірі задіяні в протиправній, в тому числі злочинній поведінці. Зважаючи на переважно асоціальний спосіб життя, наркозалежні часто можуть стати не тільки злочинцем, жертвою, але і свідком злочину. При роботі з підозрюваним, свідком чи потерпілим працівнику правоохоронних органів важливо знати про їх наркотичну залежність, щоб відповідно вибудувати тактику проведення слідчих дій, скорегувати версії розслідування злочину та прийняти тактичне рішення тощо.

На практиці не завжди є можливість провести огляд шкірних покривів чи лабораторний аналіз крові на присутність в ній наркотичних речовин, окрім того ознаки вживання наркотиків можуть старанно приховуватись особою, тому важливо вміти розпізнавати основні симптоми наркозалежності. Значна частина з них може бути виявлена через мовленнєву комунікацію, або тільки через неї.

Так, до основних симптомів, які вказують на вживання наркотиків І. Устинов відносить:

1. Перепади настрою. Як правило, наркотики викликають перепади настрою від стану ейфорії до стану депресії.

2. Зміни характеру. Зазвичай енергійний і товариський... перетворюється на хронічно пригніченого і нетовариського, за винятком часу перебування в стані наркотичного сп'яніння.

3. Психологічний захист. Звинувачення оточуючих. Заяви про те, що його переслідують, або що він жертва.

4. Надмірна емоційність. Невідповідно обставинам щасливий, пригнічений, ворожий чи злий.

5. Надмірна концентрація уваги на собі. Завжди повинен чинити по-своєму, незалежно від обставин.

6. Прагнення маніпулювати. Виправдовується за помилки. Шукає способи змусити інших вирішувати його проблеми і нести відповідальність за його дії або поведінку в цілому.

7. Напруженість у спілкуванні. Небажання або нездатність обговорювати важливі проблеми.

8. Зміни в звичках і колі спілкування. Зраджує своїм звичкам, спілкується з людьми, які раніше не входили в його компанію.

9. Апатія. Відсутність інтересу або слабкий інтерес до перш значущим формам активності: хобі, спорт і т.д.

10. Стан тривоги. Хронічна нервозність, нечіткі рухи, почуття страху, зайва балакучість.

11. «Танцюючий» почерк, заїкання [1].

Для повного розуміння чому саме такі ознаки можуть свідчити про наркотичну залежність особи важливо розглянути механізм їх виникнення.

Наркотики — речовини, які в силу свого хімічного складу спроможні специфічно діяти на центральну нервову систему (стимулююча, ейфоруєча, галюциногенна, седативна дія), що і є причиною їхнього немедичного застосування.

Наркотики є адиктивними речовинами, що спричиняє їх періодичний, а далі і систематичний прийом.

Адиктивна речовина — це будь-яка наркотична або психотропна речовина, якісною характеристикою якої є спроможність викликати залежність при її споживанні.

Для позначення будь-яких фактів поведінки у відношенні адиктивних речовин у сучасній науці вживається термін «адиктивна поведінка» (від англ. addiction — пристрасть, пагубна звичка, схильність до чого-небудь), але цей термін більш широкий, ним позначається поведінка, спрямована на вживання (використання) якого-небудь агента, спроможного викликати залежність [2, с. 306].

Вивченням адиктивної поведінки займалися А. Личко, В. Бітенський, І. П'ятницька, Д. Колесов, В. Оржеховська, О. Удалова, О. Пилипенко, Н. Максимова, С. Толстоухова, Т. Мартинюк, І. Шишова, О. Мурашкевич.

Адиктивну поведінку А. Личко і В. Бітенський визначають як «зловживання різноманітними речовинами, що змінюють психічний стан, включаючи алкоголь і паління тютюну, до того як від них сформувалася фізична залежність... мова йде не про хворобу, а про порушення поведінки... вітчизняні дослідники поширили цей термін і на випадки без індивідуальної психічної залежності» [3, с. 51].

Ц. Короленко дає визначення адиктивній поведінці як одній з форм деструктивної поведінки, що виражається в прагненні до відходу від реальності шляхом зміни свого психічного стану за допомогою прийому деяких речовин або постійної фіксації уваги на певних предметах або активностях (видах діяльності), що супроводжується розвитком інтенсивних емоцій [4, с. 68].

Одним з найпоширеніших та найефективніших способів конспірації у представників злочинного світу є використання ними жаргонних слів та виразів, і наркозалежні не виняток. Часто маючи середній і високий рівень інтелектуального розвитку, здатні до логічного, абстрактного мислення, зміненого прийомом наркотичних речовин, вони володіють яскравим та

парадоксальним мовленням. Для їх мовлення характерне використання іноземних слів, переважно з англійської мови. Зазначене робить мову наркоманів досить закритою, такою що не має широкого вжитку, а отже здатною бути ознакою для проведення криміналістичної групофікації. З цією метою науковцями та практичними працівниками правоохоронних органів складаються та упорядковуються словники зазначених жаргонізмів, наприклад словник О. Ломтева «Корпоративний жаргон осіб, що вживають наркотики» [5].

Важливими діагностичними критеріями є дефекти не тільки усного мовлення наркоманів, але й писемного.

Криміналістами давно помічено, що їх почерку притаманні цілком певні зміни, що складаються з загальних і окремих ознак.

Так, при дії наркотиків – "відчуття благодущності і ейфорії" – відмічається помітне поліпшення почерку, коли ж дія препарату припиняється, і наступають абстинентні зміни, почерк "псується", стає нерівним, різким, з наявністю великої кількості порушень цілісності паперу, помарок, ляпок і т.д.

М. Місюк зазначає, що розлад почерку під впливом наркотичних речовин залежить також і від типу нервової діяльності і психічного стану людини. Як встановлено, наркотики, впливаючи на аналізатори, надають певний вплив на якісні та кількісні ознаки почерку [6, с. 387].

Сьогодні по зміні почерку фахівці легко визначають, яку наркотичну лікарську, хімічна речовина приймала людина до написання рукопису.

Необхідно знати, що прямі ознаки наркотичного сп'яніння різняться в залежності від виду прийнятого наркотику. До ознак вживання марихуани, конопель відносять прискорене квапливе мовлення, почуття безтурботності, ейфорію, або ж навпаки необґрунтований страх; психічна виснаженість, порушення пам'яті та інтелекту, сплутаність свідомості. При вживанні опіатів наркозалежним властива сонливість (може періодично прокидатися і відразу брати участь в розмові), мовлення повільне, розтягує слова, по кілька разів повторює одне і те ж, сильно знижена критична оцінка висловлювань і вчинків.

При вживанні психостимуляторів – дуже швидкий темп мовлення, перескакування з однієї теми розмови на іншу, що свідчить про непослідовність мислення. При зловживанні снодійними препаратами – мовлення невиразне, уповільнене, може містити за змістом опис галюцинацій.

Отже, симптоми наркоманії, які проявляються у мовленні (усному чи писемному) вважаємо за необхідне розділити 3 групи:

1. Власномовленнєві симптоми, які виникли внаслідок соціального досвіду перебування у середовищі наркозалежних та комунікації з ними;

2. Власномовленнєві симптоми, які виникли внаслідок органічного токсичного ураження центральної нервової системи;

3. Порухення інших психічних процесів (таких як мислення, увага, уява), які проявляються у змістовній частині мовлення.

Так, при наркотичному сп'янінні у наркомана відбувається пришвидшення темпу мовлення (2 група), вживання жаргонних виразів (1 група), посилення дефектів у вимові (2 група), плоский гумор, блазнювання (3 група) тощо.

При абстинентних явищах (під час вимушеного утримання від звичних доз) спостерігається уповільнення темпу мови (2 група), злісна, неадекватна реакція на зауваження, почуття пригніченості, суїцидальні думки, в тому числі мовленнєва агресія, вживання нецензурної лайки, образливих слів (3 група).

Література:

1. Устинов І.Ю. Методика роботи командира з підтримання правопорядку і зміцнення військової дисципліни, 2007, Електронний доступ 05.04.2018 <http://medbib.in.ua/osnovnyie-simptomyi-ukazyivayuschie-38993.html>

2. Сердюк О. О., Белоусов Ю. Л. Соціальна робота з особами з наркотичною та алкогольною залежністю // Соціальна робота в органах внутрішніх справ України: Навчальний посібник. — Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2006. — С. 303–324.

3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсам, 2013. – 536 с.

4. Короленко Ц.П. Психосоціальна аддиктологія / Ц.П. Короленко, Н.В. Дмитрієва. – Новосибірськ: Олсіб, 2001. – 251 с.

5. Корпоративний жаргон лиц, потребляючих наркотики (словник)/
Составитель: Ломтев А.Г. Електронний доступ 05.04.2018
<http://teneta.rinet.ru/rus/aa/argotrava.htm>

6. Мисюк, М. Н. Основы медицинских знаний и здорового образа жизни : учебник и практикум для прикладного бакалавриата / М. Н. Мисюк. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2017. — 499 с.